

ДИТЯЧА ГРА – НЕВІД’ЄМНИЙ КОМПОНЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

У статті показано вплив гри на розвиток дитини, наведено приклади класифікації ігор, розкрито її роль в українській етнопедагогіці, а також проаналізовано особливу цінність гри у підготовці до різних сфер життя дитини.

Ключові слова: *гра, сюжетно-рольова гра, дидактична гра, інтелектуальна гра, народна гра.*

Постановка проблеми. З давніх-давен в Україні будь-які зібрання дітей супроводжувалися ігровою діяльністю. Змагалися у метанні сніжок, катанні на санчатах, лижах, ковзанах. Народна виховна мудрість емпірично передбачала розв’язання важливих технологічних завдань формування особистості дитини. Зокрема засобами народної гри виводили маленьку дитину з її реального побутового повсякденного життя, запобігали складання стереотипів сумніву і недовіри до своїх сил. Через гру дитині надавалася змога заявити оточенню про свій позитивний потенціал. Саме у грі вправи активізували рухливість, розвивали процеси мислення, викликали в неї позитивні емоції.

Сьогодні гра контролюється системою суспільного виховання. У грі при цьому існує суб’єктивна свобода для дитини. Тут діти мають змогу самостійно (без допомоги дорослих) розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Тут дитина виконує роль, яку взяла на себе, враховуючи свій досвід. Дитяча гра стає сьогодні школою соціальних відносин для кожної дитини. Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки їй у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, з’являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших.

Мета статті – проаналізувати класифікацію ігор, розкрити роль народної гри.

Виклад основного матеріалу. Про гру сказано багато добрих слів. Її називають і джерелом радості, і королевою дитинства. Обидва визначення правильні, адже гра для дитини – саме життя з усіма його радощами, хвилюваннями, тривогами, перемогами і прикрощами. Гра природний для дитини вид діяльності, мотив її лежить у самій сутності. Вільне від регламентації ігрове дійство дає змогу виразити дитині найфантас-

тичніші бажання, свої мрії, їй відкривається широкий простір для вияву творчості, активності, кмітливості.

За допомогою гри діти пізнають світ. Без неї дітям жити нудно, нецікаво. В грі діти й підлітки перевіряють свою силу і спритність, у них виникає бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути до чогось прекрасного. За вмілого відокремлення гра може стати незамінним помічником педагога.

Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще – спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються і закріплюються властивості, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. І скрізь, де є гра, панує здоров'я, радість дитячого життя.

Гра є важливим засобом не лише відпочинку, а й творчого пізнання життя. Ігрова позиція – могутній засіб виховного впливу на дітей. Н. Кудикіна зазначає: “Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, вікових рівнях. Відомо, що ті діти, з яких на уроці й слова не витягнеш, в іграх активні. Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть. Їхні дії відзначаються глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабного, нестандартного” [2, 36].

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні.

А. С. Макаренко писав: “Гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...” [3, 145]. Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання.

В грі формується багато особливостей особистості дитини. Гра – це своєрідна школа підготовки до праці. У грі виробляється спритність, витримка, активність. Гра – це школа спілкування дитини.

Важливою являється виховна сторона. Гра вимагає від дітей уваги, вміння швидко знаходити правильне рішення.

Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, бути вдумливою, самостійною, розвивається увага, пам'ять, жадоба до пізнання. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина “добудовує” в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності. Вона пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується

в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

У грі найповніше проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей. Гра – творчість, гра – праця. Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання й виховання дошкільників, молодших школярів і підлітків. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває дітей, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість.

Задовольняючи дитячу допитливість, залучити їх до активного пізнання оточуючого світу, оволодіти способами пізнання зв'язків між предметами та явищами допоможе гра.

Л. Виготський писав: “Гра дитини це не простий спомин про те, що було, але творче переосмислення пережитих вражень, комбінування їх і побудова з них нової дійсності, яка відповідає запитам та інтересам самої дитини” [1, 7]. Він розглядав гру як творчу діяльність, в якій наочно виступає комбінуюча дія яви.

Вияв творчості у грі дозволяє дитині глибше зрозуміти навколишній світ, дає їй деякий життєвий досвід, викликає потребу виразити його у своїй діяльності. Радість творчої гри змінює дитяче життя, наповнює його казкою та чарами. Гра охоплює всі сторони особистості дитини: вона потребує активної роботи думки і трудових умінь, багата емоціями та щирими почуттями.

Ігри можна поділити на предметні та сюжетні. Предметні призначені для пізнання повних явищ і закономірностей, крім тих, які містять зв'язки та стосунки між людьми. Сюжетність гри характеризується тим, що охоплюють закономірності людської діяльності й спілкування.

Сюжетно-рольові ігри – це ігри, мотивом яких опредмечується зміст, бажання дитини бути не собою, а іншим, в інших, нереальних обставинах. Мета дитини в сюжетно-рольовій грі – діяти як умовний персонаж, реалізовувати своє уявлення про іншого. Рольові дії сюжетно-рольової гри умовні: начебто шию, начебто стріляю, начебто готую їжу. Результатом сюжетно-рольових ігор є задоволення дитини від процесу перетвілення, процесу реалізації задуму.

Ігри-фантазування – це такі ігри, які реалізуються за допомогою лише уяви та слова. У них діти можуть бачити звірів, казкових велетнів, птахів, інших тварин. Спостерігаючи за перетворенням, діти створюють цілі казкові сюжети. Ці ігри розвивають мовлення та мислення дитини сильніше від будь-якого іншого засобу. Ігри-фантазування відбуваються

ся тільки за допомогою уявних образів, без підтримки її матеріальними опорами.

Дидактичні ігри – це ігри, які спеціально розробляються для реалізації програмових завдань навчання. Це практично групова справа з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну обстановку. У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу.

Пізнавальні ігри, мета яких є спрямована на загальний розвиток дітей, розширення їх кругозору, і тому зміст цих ігор зорієнтований на зону найближчого розвитку дитини.

Інтелектуальні ігри полягають в інтелектуальних емоціях, у тому особливому емоційному мікрокліматі, який стимулює і інтелектуальні почуття, такі як зацікавленість, здивування, задоволення від розумового напруження та переборення труднощів. Мета інтелектуальних ігор – розумове самоствердження, формування “Я-образу”. Багато з різновидів цих ігор відбувається сам на сам – тобто дитина грає сама із собою (ребуси, кросворди, шаради, анаграми, метаграми, загадки, чайнворди), партнер їй не потрібний.

Народні ігри. Авторство цих ігор невідоме, протягом багатьох поколінь складав ці ігри народ, закладаючи в їх зміст те, що необхідне для всебічного розвитку дитини. Народні ігри за своїм змістово-процесуальним компонентом і функціональним призначенням надзвичайно різноманітні, що є підставою для їх поділу на підвиди – скоромовки, лічилки, жеребкування, рухливі ігри. хороводні з фольклорними елементами, заклички, примовки, тощо.

Народні ігри набувають великого значення для національно-культурного виховання дітей. Крім того, рухливі народні ігри мають значне соціалізуюче значення. Дослідниками народних рухливих ігор доведено, що в давнину дорослі не керували дитячими іграми та розвагами. Малі діти навчалися ігор у старших, граючись разом з ними. Діти змалечку привчалися самі вести гру, набуваючи досвіду поведінки у дитячому товаристві, навичок самоврядування як необхідних умов адаптації до соціального середовища. Тому коли педагог постійно керує дітьми під час рухливих ігор, своєю волею призначає виконавця на роль ведучого, розподіляє гравців на команди або авторитарно визначає, яка команда першою починає гру, позитивний виховний сенс такої гри значно втрачається. У народному ігровому досвіді історично відпрацьовані певні способи налагодження взаємостосунків між дітьми, які доречно використовувати й у шкільному ігровому колективі. Оскільки рухливі народ-

ні ігри та способи їх організації зазнають постійної трансформації, у навчально-виховному процесі на рівноправних засадах використовуються ті, що відомі з давніх часів і ті, що створені на сучасному етапі розвитку ігрових традицій. Лише час визначить, що залишиться на довгі роки, а що зникне без сліду.

У використанні українських народних рухливих ігор з метою розвитку самоорганізації ігрового колективу важливим питанням є призначення ведучого і розподіл учасників гри на команди. Своєчасне навчання дітей різним способам вибору ведучого дає можливість справедливо розв'язувати актуальні для початку гри питання взаємодії в ігровому колективі, запобігати багатьох конфліктних ситуацій між дітьми.

Послідовне і систематичне навчання учнів різних способів самоорганізації під час проведення народних рухових ігор дозволяє ефективно використовувати час ігор для активного, повноцінного відпочинку дітей і сприяє формуванню рис самоврядування класного колективу, набуття кожним досвіду соціальної взаємодії.

Максимальний вплив українських рухових ігор як засобу гармонійного розвитку особистості в початковій ланці загальноосвітньої школи залежить від оптимально створених педагогічних умов їх організації, серед яких можна визначити такі:

- систематичність проведення ігор упродовж дня;
- забезпечення взаємодії навчальної діяльності з фізичного виховання;
- оптимальне поєднання прийомів і методів педагогічного керівництва грою у її підготовчій, основній і заключній частинах;
- використання педагогічних методів, адекватних значенню кожного з етапів керівництва грою для гармонійного розвитку особистості школяра.

Висновки. Ігрова діяльність – це різновид активної діяльності дитини, у процесі якої відбувається оволодіння суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування. Це дитяче моделювання соціальних відносин. Правильне та вміле керівництво ігровою діяльністю з боку дорослих формує емоційну, моральну та інтелектуальну сфери дитини, розвиває її уяву, сприяє фізичному вдосконаленню, виховує волю до дії та здатність до гальмування – якості, необхідні людині в трудовій та суспільній діяльності.

Українські рухливі народні ігри мають значні виховні можливості, які визначаються їх культурно-історичним походженням та соціальними функціями у дитячому середовищі.

1. Виготський Л. С. Світобачення і творчість в дитячому віці. – М., 1967. – С. 7.
2. Кудикіна Н. І. Психологія та педагогіка гри // Відкритий урок. – 2006. – № 5–6. – С. 32–49.
3. Макаренко А. С. Проблеми шкільного виховання// Методика виховної роботи. – К., 1990. – С. 139–205.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Академія, 2000. – С. 121–132.
5. Хромушина Л. І. Ігрові ситуації як засіб спілкування і розвитку школярів // Початкова школа. – №. 1. – 1984. – С. 61.

УДК 37(09):378

Петро Фриз (Дрогобич)

МОВА ТАНЦЮ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ СМИСЛОВИХ ЦІННОСТЕЙ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Стаття присвячена вивченню низки проблем, пов'язаних із збереженням і збагаченням мови українського народно-сценічного танцю, а також його значенні у формуванні духовно-народної особистості.

Ключові слова: *танець, національна мова, традиції, виховання, балетмейстер, П.П. Вірський.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема розвитку українського танцю, його лексики постала як проблема збереження не тільки культури нації, а й її гуманістичної сутності та духовності. Вирішення цієї проблеми – справа честі кожного балетмейстера, що розуміє: міра володіння мовою рідного танцю є міра духовності людини та суспільства, отже, мірою загального поступу.

Недостатній акцент на розробленість і значення тем на національній основі у творчій роботі балетмейстера є однією з причин того, що в теорії і практиці постановочної роботи хореографічного твору ще мають місце методологічно неправильні уявлення про вплив мови українського танцю на формування духовно-народної особистості. Для позитивного вирішення цієї проблеми необхідне не лише практичне використання, а й аналіз чинників під час детермінації практичної діяльності балетмейстера, яка одночасно формується і розвивається.

Використовуючи теоретичний і практичний досвід попередників, спираючись на особисті спостереження, автор пропонує розглянути особливості і значення національної мови українського народно-сценіч-